

ІННОВАЦІЇ В ГАЛУЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

УДК 373-056.2/3

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-6(329)-1-189-202

Бистрова Юлія Олександрівна,

доктор психологічних наук, професор кафедри психокорекційної педагогіки Національного педагогічного університету

імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна.

ceasc.edu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1866-0993>

Коваленко Вікторія Євгенівна,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, м. Харків, Україна.

kovalenkov811@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7792-4653>

СКЛАДОВІ ТА СТРУКТУРА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Конституцією України гарантовано право кожної дитини, як з нормотиповим розвитком, так і особливими освітніми потребами на доступність якісної освіти. Більшість дітей з особливими освітніми потребами можуть навчатись у закладах освіти за умови реалізації інклюзивного навчання, яке передбачає забезпечення комплексним психолого-педагогічним супроводом цих дітей, здійснюваного на основі результатів комплексної оцінки розвитку та відображеного в індивідуальній програмі розвитку.

Проблему інклюзивного навчання дітей із особливими освітніми потребами досліджують Ю. Бистрова, В. Бондар, Л. Будяк, І. Гудим, В. Коваленко, А. Колупасва, І. Кузава, Ю. Найда, Т. Ілляшенко, С. Миронова, А. Обухівська, В. Синьов та ін. Аналіз досліджень свідчить, що найбільш оптимальним для впровадження освітньої інклюзії є дошкільний вік. Зокрема, В. Вертугіна зазначає, що в дошкільному віці у дітей не існує ніяких упереджень стосовно своїх однолітків, які потребують корекції порушень психофізичного розвитку, їм легше встановити контакт з ними; саме в дитинстві закладаються навички соціального спілкування, які сприяють формуванню активної життєвої позиції (Вертугіна, 2017, с. 102; Кузава, 2013).

Незважаючи на низку досліджень, проведених у галузі спеціальної педагогіки та психології, де розглядається проблема розробки індивідуальної програми розвитку, як засобу індивідуалізації освітнього процесу в закладі освіти, більшість досліджень присвячено технології індивідуального планування освітнього маршруту дітей шкільного віку. Наразі існує дефіцит методичних напрацювань стосовно змістовного наповнення кожного з розділів індивідуальної програми розвитку, додаткового вивчення потребує розробка індивідуальної програми розвитку дітей дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі.

Недостатня теоретична розробленість та практична значущість проблеми побудови індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивних закладів дошкільної освіти обумовили вибір теми статті.

Мета статті: визначити змістовне наповнення кожного з розділів індивідуальної програми розвитку дитини дошкільного віку в закладі освіти.

Навчально-виховний процес в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти здійснюється відповідно до Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», інструктивно-методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України, зокрема Листа МОН України від 13.11.2018 № 1/9-691 «Щодо організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти», на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами (ООП). З метою створення оптимальних освітніх середовищних умов та кращого засвоєння освітньої програми з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з ООП розробляється індивідуальна програма розвитку.

Індивідуальна програма розвитку (ІПР) розглядається як документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання.

Освітній процес в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти здійснюється відповідно до Базового компонента дошкільної освіти за програмами та навчально-методичними посібниками, затвердженими в установленому порядку МОН, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з ООП, які мають бути чітко визначені в індивідуальній програмі розвитку дитини. Тож, індивідуальна програма розвитку є документом, який регламентує стратегію та тактику індивідуального психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП в умовах закладу дошкільної освіти з метою

гармонізації процесу її соціалізації, максимального розкриття потенціалу дитини, розвитку компенсаторних механізмів.

Відповідно до рекомендацій інклюзивно-ресурсного центру командою психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами розробляється індивідуальна програма розвитку. Склад команди фахівців визначається індивідуального в кожному конкретному випадку з урахуванням індивідуальних особливостей психофізичного розвитку дитини з ООП та специфіки її освітніх потреб та можливостей.

Обов'язковою умовою створення індивідуальної програми розвитку дитини з ООП є залучення до цього процесу батьків дитини, або осіб, які їх замінюють. Залучення батьків до написання програми забезпечить їх інформування про потенційні можливості дитини, динаміку її розвитку та врегулює низку суперечливих питань, які можуть виникати між батьками та педагогами в навчально-виховному процесі.

Відповідно до інструктивно-методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України, зокрема Листа МОН України від 13.11.2018 № 1/9-691 «Щодо організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» ППР складається на навчальний рік на основі програм, у тому числі спеціальних, рекомендованих МОН для закладів дошкільної освіти, з відповідною їх адаптацією до особливих освітніх потреб дитини.

ППР розробляється для кожної такої дитини окремо, переглядається тричі на рік і містить ті розділи, розробка яких допомагає адаптувати освітнє середовище під потреби дитини.

Тож перейдемо до аналізу складових індивідуальної програми розвитку дитини з ООП. ППР може складатися з розділів:

1. Загальні відомості: прізвище, ім'я, по батькові дитини, дата народження, прізвище, ім'я, по батькові батьків (осіб, які їх замінюють), телефон, адреса проживання, дата вступу до закладу, група.

2. Відомості про особливості розвитку дитини (стан здоров'я, фізичний і мовленнєвий розвиток, когнітивну, емоційно-вольову сферу, освітню діяльність, наявний рівень знань, здібностей, умінь, навичок, особливі освітні потреби тощо).

3. Додаткові освітні та соціальні потреби дитини (додаткова підтримка асистентом вихователя, асистентом дитини, супровід соціальним працівником тощо).

4. Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (зазначається найменування заняття, фахівець, який його проводить, місце та розклад проведення).

5. Освітня програма, рекомендована ІРЦ для роботи з дитиною (додатково зазначається освітня програма, якою користується вихователь групи).

6. Адаптація та модифікація освітніх програм.

7. Індивідуальний освітній план дитини (для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку).

8. Фахівці, які здійснюють психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами (зазначається прізвище, ім'я, по батькові фахівця, найменування його посади/спеціальності, підпис).

9. Погодження індивідуальної програми розвитку з батьками (особами, які їх замінюють).

10. План консультування батьків (осіб, які їх замінюють) у процесі розроблення/виконання індивідуальної програми розвитку.

11. Засідання фахівців, які здійснюють психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами (зазначаються дата, присутні, питання, винесені на розгляд, висновки, рекомендації).

12. Психолого-педагогічна характеристика дитини з особливими освітніми потребами за 20__/20__ навчальний рік (Щодо організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти: Лист МОН України, 2018).

Проаналізувавши інструктивно-методичні рекомендації до діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти, вважаємо за доцільне конкретизувати змістовне наповнення кожного з розділів ППР.

Перший розділ (загальні відомості) індивідуальної програми розвитку спрямовано на надання інформації про дитину загального характеру. В ньому доцільно зазначити не лише дані на дитину (прізвище, ім'я, по батькові; дата народження, адреса проживання, дата вступу до закладу, група), але і надати більш детальну інформацію про батьків соціалогічного та соціально-психологічного характеру. А саме:

- Прізвище, ім'я, по батькові обох батьків; їх вік; освіта та сфера професійної діяльності; контактний номер телефону.

- Інформація про інших дорослих осіб, які проживають з дитиною і беруть участь у її вихованні.

- Відомості про інших сіблінгів, їх вік.

- Дані про характер міжособистісних стосунків у сім'ї дитини, про стосунки з нею і про її ставлення до членів сім'ї.

Вищезазначені дані соціалогічного та соціально-психологічного характеру дозволять педагогам більш ефективно будувати процес спілкування та взаємодії з батьками дитини з ООП, спираючись на індивідуальну соціально-психологічну ситуацію кожної сім'ї та рівень педагогічної компетентності батьків.

У другому розділі (відомості про особливості розвитку дитини), згідно з інструктивно-методичними рекомендаціями Міністерства освіти і науки України (Щодо організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти: Лист МОН України, 2018) необхідно охарактеризувати наявні «проблеми» розвитку (вид дизонтогенетичного розвитку), тобто надати інформацію про особливі освітні потреби дитини.

Висловлюємо своє глибоке переконання стосовно того, що в цьому розділі варто зазначити не лише рекомендації інклюзивно-ресурсного центру стосовно навчання, виховання дитини та напрямків корекційно-розвивальної роботи, але і рекомендації та зауваження батьків, адже іноді погляди батьків, педагогів та лікарів стосовно специфіки організації навчально-виховної й корекційно-розвиткової роботи, загальної мети відвідування дитиною закладу освіти, а також наявності особливих освітніх потреб у дитини, розходяться. Саме тому, ще на початкових етапах складання індивідуальної програми розвитку, необхідно з'ясувати та зазначити рекомендації не лише інклюзивно-ресурсного центру, але і батьків. Це дозволить врегулювати низку суперечливих питань, які можуть виникати між батьками та педагогами в навчально-виховному процесі.

Важливо зазначити, що згідно з примірним зразком індивідуальної програми розвитку (Щодо організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти: Лист МОН України, 2018), у наступних розділах індивідуальної програми розвитку необхідно вказати додаткові освітні та соціальні потреби дитини (додаткова підтримка асистентом вихователя, асистентом дитини, супровід соціальним працівником тощо) та психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги, які визначаються за результатами комплексної оцінки розвитку, здійсненої в ІРЦ. Фіксується розклад занять з відповідними педагогами (вчителем-дефектологом, практичним психологом та іншими спеціалістами), вказується кількість і тривалість таких занять з дитиною.

Зупинимось на змісті розділу ІІР «додаткові освітні та соціальні потреби дитини». В цьому розділі зазначається додаткова підтримка асистентом вихователя, асистентом дитини, супровід соціальним працівником тощо. Тож, за письмовою заявою батьків, або осіб, які їх замінюють, адміністрація закладу дошкільної освіти може надати дозвіл щодо участі у навчально-виховному процесі асистента дитини волонтерів, фізичний та психічний стан здоров'я яких дозволяє здійснювати зазначену функцію на громадських засадах або за рахунок коштів громадських організацій та інших джерел, не заборонених законодавством.

Крім того, батьки або особи, які їх замінюють, можуть самостійно виконувати функцію асистента дитини з особливими освітніми потребами, або визначати особу, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє здійснювати зазначену функцію на волонтерських засадах. Якщо батьками буде прийнято рішення про додатковий супровід дитини з ООП та його узгоджено з адміністрацією закладу дошкільної освіти, то вказана інформація має бути обов'язково включена в ІІР.

Вважаємо за доцільне зазначити, що суттєво покращить якість надання освітніх, соціальних та психолого-педагогічних послуг дитині з ООП в інклюзивній групі здійснення додаткової динамічної, прогностичної психолого-педагогічної діагностики розвитку фахівцями

закладу дошкільної освіти, а також ретельний аналіз особливостей фізичного розвитку дитини медичним працівником.

Психолого-педагогічна діагностика фахівцями закладу освіти має спрямовуватися на висвітлення зони актуального й найближчого розвитку дитини з ООП (за Л. Виготським) та подальшого визначення необхідних освітніх послуг відповідно до індивідуальних особливостей її психофізичного розвитку та характеристиці навчально-пізнавальної діяльності. Тож, доцільним буде подання блоків інформації: результатів психологічної та педагогічної діагностики розвитку, а також особливостей фізичного розвитку (медичний блок).

У медичному блоці необхідно зазначити особливості фізичного розвитку дитини з метою створення в інклюзивній групі охоронно-педагогічного режиму. Включення цієї інформації до ІПР необхідне для планування протипоказань до виконання певних видів завдань у ході навчально-виховного процесу, зокрема, тривалості безперервного зорового навантаження, можливості виконання різних видів фізичних вправ, використання зондів у процесі логокорекційної роботи та ін.

Важливим є визначення та опис можливих причин дизонтогенетичного розвитку (причин виникнення особливих освітніх потреб), адже різні причини можуть викликати аналогічні або подібні прояви порушеного розвитку, і в той же час наявність одного і того ж порушення не визначає повну схожість всіх проявів дизонтогенетичного розвитку. Чітке розуміння структури наявного порушення розвитку дитини та його типу (органічне, функціональне) дозволить правильно спланувати каузальну корекцію та визначити напрямки психолого-медико-педагогічного супроводу дитини з ООП в умовах інклюзивного освітнього середовища.

У психологічному блоці необхідно висвітлити результати феноменологічної психологічної діагностики розвитку дитини з ООП. Адже саме феноменологічна діагностика спрямовується на виявлення індивідуально-типологічних особливостей психічного розвитку в залежності від ступеня вираженості порушення, часу його виникнення, тривалості стану та соціальної ситуації розвитку, що дозволяє виявити шляхи і механізми компенсації і корекції вторинних порушень.

Розглянемо загальну структуру опису психологічної діагностики пізнавальної, емоційно-особистісної та вольової сфери дитини з ООП.

Ураховуючи те, що пізнавальна діяльність – це процес відображення в мозку людини предметів та явищ дійсності, який характеризується чуттєвим та абстрактним пізнанням, в якому велику роль відіграють відчуття, сприймання, увага, уява, пам'ять, мислення та мовлення (логопедичне обстеження), саме тому ці процеси та функції підлягають психологічній оцінці.

Разом з тим сприймання, запам'ятовування, відтворення та інші процеси неможливі без участі в них розумової діяльності, переживань і вольових прагнень. Але кожний з цих процесів має певні закономірності

й постає у психічній діяльності або як допоміжний, або як основний. Тож, досліджуючи особливості емоційно-особистісної та вольової сфери дитини з ООП необхідно виявити особливості змістових (діапазон та модальність емоцій) та інструментальних (ситуативна та позаситуативна емоційна регуляція) компонентів емоційного розвитку, ступінь сформованості вольових затримок, мотиваційно-потребової сфери.

Здійснивши психологічну діагностику пізнавальної, емоційно-особистісної та вольової сфери дитини необхідно не лише констатувати та охарактеризувати ступінь та особливості їх розвитку, але і визначити механізми компенсації наявних порушень шляхом розвитку та використання виявлених збережених процесів та функцій.

Важливо зазначити як стратегічні (по закінченні строку дії програми – 1 навчальний рік) та тактичні цілі корекційно-розвиткової роботи. Для зручності використання результати психологічної діагностики розвитку доцільно вносити в таблицю (Таблиця 1).

Таблиця 1

Характеристика психологічного розвитку дитини та заплановані цілі корекційно-розвивальної роботи

Сфера розвитку	Стисла характеристика	Компенсаційні механізми	Заплановані заходи	Очікувані результати/уміння (стратегічні, тактичні)
<i>Пізнавальна сфера:</i>				
увага				
відчуття				
сприймання				
уява				
пам'ять				
мислення				
мовлення				
<i>Емоційно-особистісна та вольова сфера:</i>				
діапазон емоцій				
модальність емоцій				
ситуативні особливості емоційної регуляції				
позаситуативні особливості емоційної регуляції				
потребово-мотиваційна сфера				
вольові затримки				

Вважаємо за доцільне наприкінці психологічного блоку навести загальні висновки стосовно особливостей розвитку пізнавальної, емоційно-особистісної, вольової сфери дитини з ООП та зазначити вірогідний прогноз розвитку, шляхи актуалізації її позитивних особистісних якостей.

У педагогічному блоці необхідно відобразити особливості та рівень засвоєння навчального матеріалу дитиною з ООП на основі виявлення знань, умінь, навичок відповідно до освітніх ліній (здійснення зрізів), розроблених на основі відповідних програм, у тому числі спеціальних, рекомендованих МОН України. Варто зазначити, що здійснюючи оцінку ступеня засвоєння знань, умінь і навичок дитиною з ООП відповідно до освітньої програми, доцільно орієнтуватись на програмний зміст та вимоги тієї освітньої програми, яка відповідає психофізичним можливостям дитини, відповідно до нозологічної групи порушення. При складанні індивідуальної програми розвитку дитини педагоги в першу чергу аналізують відповідність вимог програми та методів, що використовуються на занятті, актуальним і потенційним можливостям дитини з особливими освітніми потребами.

Отже зміст програмних вимог має бути компліментарний психічним можливостям дитини, зокрема її можливостям до засвоєння навчального матеріалу, тож, розробляючи у подальшому індивідуальну програму розвитку дитини з ООП доцільно орієнтуватись у вимогах щодо обсягу та змісту навчального матеріалу різних програмних розділів, на ту освітню програму, яка відповідає психофізичним можливостям дитини. Наприклад, дитина з легкими інтелектуальними порушеннями в силу особливостей психічного розвитку не в змозі оволодіти в повному обсязі програмним матеріалом розділу «дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» освітньої програми «Дитина», натомість компліментарною її можливостям до засвоєння навчального матеріалу є зміст розділу «формування елементарних математичних уявлень». Адже без спеціального навчання у дошкільників з легкими інтелектуальними порушеннями не формуються навіть найпростіші математичні уявлення: про кількість, форму, розмір, простір, час. Діти з інтелектуальними порушеннями, як правило, не знають назв найпростіших геометричних форм, мають дуже слабкі уявлення про розмір, навіть у старшому дошкільному віці не володіють способами порівняння предметів, не вміють поводитися з дидактичними іграшками, враховуючи розмір елементів. Уявлення про зміни просторових відношень об'єктів, про пересування і швидкість руху, циклічність пір року, днів тижня у них до кінця дошкільного віку не формуються або характеризуються примітивністю і викривленістю. Проте за умови здійснення цілеспрямованої роботи з формування елементарних математичних уявлень діти з інтелектуальними порушеннями наприкінці дошкільного віку досягають значного розвитку.

Невід'ємною складовою процесу розроблення індивідуальної програми розвитку є оцінка динаміки розвитку дитини з особливими освітніми потребами, збирання відомостей про її успіхи (дитячі роботи, результати спостережень педагогів тощо). В результаті зрізів знань з програмних розділів відповідної освітньої програми важливо відмітити не лише прогалини знань дитини з ООП та наявні знання, уміння і навички дитини, а також ті аспекти навчально-практичної діяльності дитини, які можуть стати компенсаторним тлом для здійснення корекційно-педагогічної роботи, створити «ситуацію успіху».

Для зручності використання результату педагогічної оцінки ступеня сформованості програмних знань (уявлень), умінь і навичок доцільно отримані дані вносити в таблицю (Таблиця 2).

Таблиця 2

Характеристика ступеня сформованості знань, умінь і навичок дитини з ООП та заплановані цілі навчально-виховної роботи

Освітні лінії	Стисла характеристика сформованих знань, умінь, навичок	Компенса-торні механізми	Заплановані заходи	Очікувані результати/знання, уміння, навички (стратегічні, тактичні)
1.				
2.				

Отже, при складанні індивідуальної програми розвитку дитини педагоги в першу чергу аналізують відповідність вимог програми та методів, що використовуються на занятті, актуальним і потенційним можливостям дитини з особливими освітніми потребами. Усе це свідчить про те, що такі діти потребують адаптації або модифікації змісту освітньої програми, розрахованої на навчання та виховання дошкільнят з нормотиповим розвитком, у цьому випадку орієнтиром для визначення обсягу та змісту навчального матеріалу є освітні програми для дітей з особливими освітніми потребами (відповідної нозології).

Варто зазначити, що на етапі вивчення дитини з особливими освітніми потребами та планування роботи з нею можуть залучатися фахівці інклюзивно-ресурсного центру, інших навчальних закладів, навчально-реабілітаційних центрів тощо.

Результати ступеня сформованості знань відповідних програмних розділів є основою для подальшої адаптації та модифікації не лише психодідактичного, але і предметно-просторового та соціального компонентів освітнього середовища інклюзивної групи закладу дошкільної освіти.

У наступному розділі ППР вказується освітня програма, рекомендована ІРЦ для роботи з дитиною (додатково зазначається освітня програма, якою користується вихователь групи); адаптація та модифікація освітніх програм. Всебічне обговорення особливостей (труднощів) розвитку дитини з ООП з урахуванням інформації різних

фахівців з метою визначення характеру та причин відхилень в розвитку та поведінці; прийняття консолідованого рішення про специфіку змісту освіти і навчання з урахуванням рекомендацій інклюзивно-ресурсного центру є підставою для визначення адаптацій та модифікацій.

Розділ – адаптації/модифікації спрямований на визначення адаптацій і модифікацій освітнього середовища інклюзивної групи закладу дошкільної освіти. Розділ «адаптації і модифікації» є логічним продовженням аналізу результатів психологічної та педагогічної оцінки розвитку дитини.

При складанні ІПР необхідно проаналізувати, які адаптації та модифікації просторово-предметного, психодидактичного та соціального компонентів освітнього середовища слід розробити. Адже просторово-предметний компонент освітнього середовища забезпечує умови, в яких відбувається навчально-виховний процес, а також можливості для включення дітей з ООП в різні види діяльності з дітьми з нормотиповим розвитком. Психодидактичний компонент освітнього середовища забезпечує ефективність навчально-виховного процесу в освітній установі й впливає на психічний розвиток дитини, адже прогноз цього розвитку залежить від ефективності корекційно-виховного процесу. Соціальний компонент освітнього середовища характеризується особливостями стосунків всіх суб'єктів освітньої діяльності (учнів, педагогів, батьків, адміністрації та ін.), є загальною закономірністю психічного розвитку та здійснює потужний вплив на емоційну сферу дітей.

Модифікація – трансформує характер подачі матеріалу шляхом зміни змісту або концептуальної складності навчального завдання. Наприклад, скорочення змісту навчального матеріалу; модифікація цілей і завдань, прийнятних для конкретної дитини, корекція завдань, визначення змісту, який необхідно засвоїти.

Адаптація – змінює характер подачі матеріалу, не змінюючи зміст або концептуальну складність навчального завдання. Зокрема, можуть використовуватись такі види адаптацій:

- пристосування середовища (збільшення інтенсивності освітлення в групових кімнатах, де є діти з порушеннями зору; зменшення рівня шуму в групі, де навчається слабочуюча дитина, забезпечення її слуховим апаратом);
- адаптація матеріалів (адаптація дидактичних посібників, ігрових, наочних та інших матеріалів тощо).

Визначені адаптації та модифікації є ключовим орієнтиром для організації навчально-виховної та корекційно-розвиткової роботи з дитиною з ООП та дозволяють визначити тактику та стратегію індивідуального психолого-медико-педагогічного супроводу дитини в умовах інклюзивного освітнього середовища групи закладу дошкільної освіти.

Наступний розділ ІПР – індивідуальний освітній план дитини є варіативною складовою, тобто розробляється лише для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку та комплексними порушеннями. Розробляється він за освітніми лініями строком на 3 місяці з подальшим його продовженням протягом навчального року. В плані зазначаються цілі та завдання, очікувані результати/уміння, методи та засоби реалізації мети, моніторинг та оцінювання досягнень.

У наступному розділі ІПР вказуються всі фахівці, які здійснюють психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами (зазначається прізвище, ім'я, по батькові фахівця, найменування його посади/спеціальності, підпис) а також інформація про погодження індивідуальної програми розвитку з батьками (особами, які їх замінюють).

Всі наведені в ІПР дані, а також короткострокові (тактичні) та довгострокові (стратегічні) цілі освітньої та корекційно-розвиткової роботи мають бути узгоджені з батьками дитини з ООП, а сама ІПР має завершуватися підписом батьків а також всіх учасників процесу комплексного супроводу дитини з ООП. Відповідальність за реалізацію індивідуальної програми розвитку покладається на всіх членів групи фахівців (команди психолого-педагогічного супроводу дитини).

В наступних розділах ІПР вказується план консультування батьків (осіб, які їх замінюють) у процесі розроблення/виконання індивідуальної програми розвитку (зазначається дата, тема консультації та відповідальні особи); дати, зміст та висновки засідань фахівців команди психолого-педагогічного супроводу.

Завершується ІПР наданням розгорнутої психолого-педагогічної характеристики дитини з особливими освітніми потребами за навчальний рік.

Таким чином, зазначимо, що проблема інклюзивного навчання дітей із особливими потребами дошкільного віку в освітній простір стоїть на гребені сучасного підходу до розвитку, виховання і навчання дітей з психофізичними порушеннями. Зазначимо, що для реалізації ідей інклюзії в закладах дошкільної освіти необхідно відповідально підійти до розробки та впровадження індивідуальної програми розвитку, яка визначає стратегію та тактику психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП.

Список використаної літератури

1. Вертугіна В. М. Інклюзивна освіта дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2017. № 3.2 (43.2) березень. С. 102–105. **2. Кузава І. Б.** Інклюзивна освіта дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку: теорія і методика. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2013. 292 с. **3. Щодо організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти:** Лист МОН України від 13.11.2018 р. № 1/9-691. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-691729-18> (дата звернення:

28.06.2019). **4. «Про освіту»:** Закон України редакція від 19.01.2019 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2145-19> (дата звернення: 28.06.2019).

References

1. Vertuhina, V. M. (2017). Inkluzivna osvita ditei doshkilnoho viku [Inclusive education of preschool children]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 3.2 (43.2), 102-105 [in Ukrainian]. **2. Kuzava I. B.** (2013). Inkluzivna osvita doshkilnykiv, yaki potrebuiut korektsii psikhofizychnoho rozvytku: teoriia i metodyka [Inclusive education of preschoolers who need correction of psychophysical development: theory and methodology]. Luts'k: PP Ivaniuk V. P. [in Ukrainian]. **3. Shchodo** orhanizatsii diialnosti inkluzyvnykh hrup u zakladakh doshkilnoi osvity: Lyst MON Ukrainy vid 13.11.2018 r. № 1/9-691 [Concerning the organization of activities of inclusive groups in preschool education institutions: Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 13.11.2018 No. 1/9-691]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-691729-18> (Last accessed: 28.06.2019) [in Ukrainian]. **4. «Про освіту»:** Закон Ukrainy redaktsiia vid 19.01.2019 r. № 2145-VIII [«On Education»: Law of Ukraine edition of January 21, 2019. No. 2145-VIII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2145-19> (Last accessed: 28.06.2019) [in Ukrainian].

Бистрова Ю. О., Коваленко В. Є. Складові та структура індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивних закладів дошкільної освіти

В статті аналізується проблема розробки індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної групи закладу дошкільної освіти. Індивідуальна програма розвитку розглядається як документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання.

Проаналізовано нормативно-правове забезпечення інклюзивного навчання, конкретизовано зміст структурних компонентів індивідуальної програми розвитку на дитину дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Обґрунтовано, що в індивідуальній програмі розвитку доцільно зазначити більш детальну інформацію про батьків дитини з особливими освітніми потребами соціологічного та соціально-психологічного характеру; розглянуто значення динамічної психолого-медико-педагогічної діагностики розвитку. Розкривається змістовне наповнення програми комплексної психолого-педагогічної діагностики розвитку дитини фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу;

визначено та охарактеризовано сфери здійснення прогностичної психологічної діагностики та напрямки педагогічної оцінки. Конкретизовано зміст адаптацій та модифікацій просторово-предметного, психодидактичного та соціального компонентів інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти. Розглядаються особливості розробки індивідуального освітнього плану та роботи з батьками в процесі складання індивідуальної програми розвитку.

Ключові слова: дитина з особливими освітніми потребами, інклюзивне освітнє середовище, індивідуальна програма розвитку.

Быстрова Ю. А., Коваленко В. Е. Составляющие и структура индивидуальной программы развития ребенка с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивных учреждений дошкольного образования

В статье анализируется проблема разработки индивидуальной программы развития ребенка с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивной группы учреждения дошкольного образования. Индивидуальная программа развития рассматривается как документ, обеспечивающий индивидуализацию обучения лиц с особыми образовательными потребностями, закрепляет перечень необходимых психолого-педагогических, коррекционных потребностей/услуг для развития ребенка и разрабатывается группой специалистов с обязательным привлечением родителей ребенка с целью определения конкретных учебных стратегий и подходов к обучению.

Проанализировано нормативно-правовое обеспечение инклюзивного обучения, конкретизировано содержание структурных компонентов индивидуальной программы развития ребенка. Обосновано, что в индивидуальной программе развития целесообразно отметить информацию о родителях ребенка с особыми образовательными потребностями социологического и социально-психологического характера. Раскрывается содержательное наполнение программы комплексной психолого-педагогической диагностики развития ребенка специалистами команды психолого-педагогического сопровождения; определены и охарактеризованы сферы осуществления прогностической психологической диагностики и направления педагогической оценки. Конкретизировано содержание адаптаций и модификаций пространственно-предметного, психодидактичного и социального компонентов инклюзивной образовательной среды учреждения дошкольного образования. Рассматриваются особенности разработки индивидуального образовательного плана и взаимодействия с родителями в процессе составления индивидуальной программы.

Ключевые слова: ребенок с особыми образовательными потребностями, инклюзивная образовательная среда, индивидуальная программа развития.

Bystrova Yu., Kovalenko V. The Components and Structure of Individual Development Program of Child with Special Educational Needs in Conditions of Inclusive Pre-School Education Institutions

The article analyzes the problem of compilation individual development program of child with special educational needs in an inclusive group of pre-school education institutions. An individual development program is considered as a document that provides for the individualization of education for people with special educational needs, fixes a list of necessary psychological, pedagogical, correctional needs/services for child development and is developed by a group of specialists. The regulatory support of inclusive education was analyzed, the content of the structural components of an individual program for the development of a child of preschool age with special educational needs was specified. It is substantiated that in the individual development program it is advisable to mention more detailed information about the parents of a child with special educational needs of a social and socio-psychological nature. The importance of dynamic psychological, medical and pedagogical diagnostics of development is considered. The substantive content of the program of complex psychological and pedagogical diagnostics of the development of a child is revealed by specialists of the team of psychological and pedagogical support; identified and characterized the scope of the prognostic psychological diagnosis and directions of educational evaluation. The content of adaptations and modifications of the spatial-objective, psychodidactic and social components of the inclusive educational environment of the pre-school educational institution is specified. The features of the development of an individual educational plan and interaction with parents in the process of drawing up an individual program are considered.

Key words: child with special educational needs, inclusive educational environment, individual development program.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2019 р.

Прийнято до друку 25.10.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Бойчук Ю. Д.